

A RÉGI ÉS AZ ÚJ ELLENTMONDÁSOK

A konzul éjszakája. Mai macedón elbeszélések. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1981.

Minthogy a novella a drámai életélmény műfaja, ezért természetes, hogy igazi novellák vagyis az élet minőségét mérő történetek elsősorban ott keletkeznek, ahol a régi és az új életforma küzdelmének eredményeként különösen gyakoriak a tragikus kimenetelű konfliktusok. Nem véletlenül lett tehát éppen a macedón próza népszerű a háború utáni jugoszláv irodalomban. A gondolkodásmódok közötti nagy, összeegyeztethetetlennek látszó eltérések valóságanyagot, élő példákat kínálnak azoknak az új esztétikai hatásoknak az elérésére, melyeket az érettebb, fáradtabb kultúrák alkotói inkább csak önmagukból, a képzeletük segítségével kénytelenek megteremteni.

A konzul éjszakája című antológia huszonhárom írónak egy-egy novelláját tartalmazza. A válogató Petar Boskovszki arra törekedett, hogy a szövegek lehetőleg ne kerüljenek egészen közel az elidegenedés mai közérzetéből születő, helyet és időt nélkülöző kísérletekhez, ugyanakkor pedig a mai korban élő ember látásmódját, szemléletét fejezzék ki. A vidék vállalása és a vidékiesség korántsem azonos fogalmak — ez a tény figyelhető meg az antológia legtöbb darabjában. A válogató nem pusztán szülőföldjének prózaművészeti eredményeire hívja fel tehát a magyar ajkú olvasó figyelmét, hanem egy évszázadokig provinciaként ismert országrész kulturális ellentmondásainak sajátosságaira is. Az általa szerepeltetett írók népük képviselőiként önértékelést, önbírálatot adnak; a szavak valamint a tettek összefüggéseit és eltéréseit érzékeltetik.

Motívumok szempontjából a régi vagy az új előítéletek következménye, az erőszak bukkan fel a legtöbbször az elbeszélésgyűjteményben. Ebben az élménykörben háború élmények kerülnek feldolgozásra, de a háborút követő években is kidomborodik az élet egészséges spontaneitását gátló konzervatív erők szerepe. Két novellának is az a témája, hogy a fiatalok ábrándjait és terveit miként semmisíti meg az ősi szokások értetlensége. A novellák többségében, ahol már a városiasodás képezi a tematikai hátteret, a közöny, az individualizmus lesz az, ami nem közvetlen okozója ugyan a tragédiáknak, de lehetővé teszi, „megengedi” őket. A legteljesebb értékű produkciók a köztudatban egymástól nagy távolságra levő jelenségek összefüggésbe hozásával teremtenek feszültséget. Ilyen műrekeknek elsősorban Metodija Fotevnek *A tanú* című novellája tekinthető, mely egy, a konformizált társadalom elidegenedett családi viszonyai által testileg-lelkileg tönkretett fiatalember tragédiájának története. A novella jelen ideje eleve groteszk alaphelyzetű: a történetet törvényszéki bíró által faggatott kislíú mondja el. Az agyonkényeztetett polgárcsmete esetét természetesen már sokszor feldolgozták, de olykép-

pen csak kevesen, hogy a lélektani dráma a szülők életvitelének léhaságát s egyben az utódoknak az elődök ostobasága következtében szükség-szerű torzulásait is leleplezi. Vilantnak, az álmodozó nyomoréknak az öngyilkossága moralista vádirat a bűnös hagyományok valamint az új életviszonyok buta konformizmusa ellen.

Az új nemzedék talajtalanságérzése, súlytalanságproblémája több szövegnek is a középpontjába kerül. Az írók hozzáállása azonban többnyire játékos-ironikus, minthogy szellemességgel igyekeznek felülmúlni az általuk is megélt vitatható értékű jelenségeket. A viszonylagosság, az esetlegesség élménye legalább két novellában tónusmeghatározó. Branko Vujaklija *Éjszakai vasútállomása* fiatal életek tartalmatlan alkalmi kapcsolatáról szól, csupán külsőségeket és közhelyeket közöl, a „bárhol bárkikkel előfordulhat” gondolatát sugallva. Ehhez Tasko Georgievszki *Megveszekedett hajnali lovak* című novellája áll legközelebb, melyben a külföldre vándorlás, illetve az itthonmaradás hangulatnak, alkalmi rokon-szenvnek a kérdése csupán, annak ellenére, hogy az ország elhagyásának szándéka mögött megjelölt társadalmi ok áll. Ugyanitt említhető meg az az ambivalencia is, mely Olivera Nikolova *Szombat este* című novellája hősnőjének tudatvilágára jellemző. A megmerevedett új viszonyok és szokások kikökkentenek, ellenszenvet váltanak ki, rossz közérzetet eredményeznek, ugyanakkor azonban vonzóerejük is van, úgyhogy lehetetlen kitörni bűvös körükből. Ez azonban, miként Borisz Visinszki történetében tapasztalható, ironikus látásmódhoz is vezethet, különösen akkor, amikor a novella a felelős társadalmi pozícióban levő ember lelkiismereti problémáit és szorongásait álomként tárgyiasítja, de ott is, ahol az emberélet iránti közöny groteszk formában válik szemléletessé.

A gyűjteményben nincsenek nehézkes konstrukciók; a válogató szempontjai között az olvashatósság is szerepel.

VAJDA Gábor

A REGÉNY BEGYAKORLÁSA

Grendel Lajos: *Éleslövészet*. Nem(zetiségi) antiregény, Madách Könyvkiadó, Pozsony, 1981.

Jót röhögtem, amikor elém állt a festő, hogy le akarja írni a Hajnali háztetők című festményének a történetét, amin nincsenek is háztetők, csak egy hegedülő férfi meg két nőalak. Elég homályosan. Panaszkodott, hogy belegabalyodott a mesébe. Mondtam neki, hogy „höhöhö”. Megnyugtattam közben: „Így csinálják a modern regényírók is.” Vagyis, „csak zagyvöld össze jól”. De aztán megsajnáltam, olyan tanácstalanul nézett rám. Mondtam neki egy-két útbaigazító szót. Olyasmit, hogy az elején kell kezdeni és „semmi körülbelül”. „Pontosan, napra, órára.” „Írd